

Kulturata, mediumite i religijata

Kultura

Page | 1

Izrazot kultura doaja od latinskiot zbor *kolere* i znaci da sees-znees. Zborot *kultura* se upotrebuva kako sinonim na zborot **seenje**. Koga citame literatura, treba da istakneme deka ne postoji edna definicija koja e podrzana od site naucnici. Dva americki antropolozi, Kroeber i Klukholn, vo deloto koj go pripremale vo 1952 god. imaat evidentirano 164 ogranicuvanje na kulturata. Najklasicното ogranicuvanje na kulturata ja napravil E.B. Tailor, koj veli deka kulturata e kompleksna celina, koja gi opfati: znaenjata, umetnosta, moralot, obicajte i zakonite, kako i site sposobnosti, koj gi dobiva covekot kako del od opstestvoto. C.Wisler, ka`uva deka kulturata pretstavuva nacinot na zivenje na eden narod.

Kulturata e faktor koja gi odreduva odnesuvanjeto na covekot. Nacinot na komuniciranje na eden covek e posledica na raganje i negovoto vospituvanje pod senka na edna odredena kulturna tradicija.

Site kulturi vo zemjinata površina, bez ogleđ na razlikite sto gi imat, prenesuvat religiski belezi.

Spored Rejmond Vilijams, poimot *kultura* pretstavuva opsto, siroko poimanje, od koe natamu se izveduvaat brojki definici: "Zapounuvajki kako imenka za *proces* kulturata (neguvanje) na nasadi ili (cuvanje i odgleduvanje) na zivoti, i posiroko kulturata (aktivno neguvanje) na coveckiot um-vo docniot osumnaeseti vek stana, imenka za konfiguracija ili generalizacija na "duhot" koj sto izrazuvanje "eden celovit nacin na zivot" na eden oddelen narod.

Kulturata na eden narod se состоi od negoviot jazik, istorija, tradicija, umetnost, ekonomski, politicki, religiski i opstestveni normi, sistem na vrednosti. Mediumite se del od kulturata i aktivno ucestvuvaat vo neguvanje na kulturata.

Denes cesto se govori za presudnoto vlijanie na masovnite mediumi pri formiranje na kulturite. Osobeno se istaknuva ulogata na radioto i televizijata, kako zvucni i vizuelni akteri vo covekovoto sekojdnevie, koi vlijaele vrz namaluvanje na znacenieto na "vistinskite" kulturni institucii: biblioteki, teatri, muzei. Megutoa, fakt e deka mediumite, sami po sebe, ne pridonele za namaluvanje na interesot za tradicionalnite kulturni vrednosti, no pridonele nepublikata da stane publika na popularni smetnicki sodrzini, cesto i korisnik na lacni vrednosti.

Sovremenoto opstestvo, so tesnogradi, profesionalni specijalizacii, napravi lugeto neednakvo da ucestvuvaat vo procesot na difuzia na kulturata. Na edna strana postojat tvorcite na porakite (umetnicite i naucnicite) i onie (to tie poraki gi posreduvaat (menaxerite, urednicite, organizatorite, novinarite itn.), a na druga strana postoi kulturnata javnost-potesnata, koja kako publika aktivno ucestvuva vo procesot na recepcija i vrednuvanje, i posirokata, koja najcesto e samo pasiven primac na porakata. Se razbira, i ponatamu postoi spontana difuzia na kulturata vo ramkite na semejstvoto ili na grupa prijateli. Robert S. Ling, 1939 vo svojata studia "Znaenje, za sto?" bese eden od prvite, koj ukaza deka opstestvenite nauki ne se tajni nauki na uceni luge, tuku deka pretstavuvaat integralen, organiziran del na kulturata, koj mu pomaga na covekot da ja razbere svojata kultura i problemite sto taa gi sodrzi.

Mediumite

Page | 3

Imajki go vo predvid deka mediumite se servis na opstestvoto, nivnoto vlijanie vo post moderna epoha e neminovna. Mediumite, kako pecatnite taka i elektronskite imaat brojni funkcii.

Mediumite se del od kulturata i aktivno ucestvuvaat vo neguvanieto na kulturata. So prenesuvanje na kulturnite vrednosti, mediumite ucestvuvaat vo populariziranje na istoriskite, naucnite, umetnickite, verskite i drugi vrednosti na spomenicite na kulturata.

Spored razvojnata teorija za mediji na Denis Mek Kvejl, mediumite vo soglasnost so politikata treba da se "koristat za unapreduvanje na nacionalniot razvoj, za avtonomijata i kulturniot identitet na oddelni zemji".

Republika Makedonija moze da se pofali so golem broj, pred se elektronski mediji kako javni taka i komercialni vo nacionalno i lokalno nivo. Pritoa, grizata za proizvodstvo i emituvanje na programa takanarecen „javen interes“, a tuka sekako spa|a i verskoto nasledstvo e moralna obvraska na sekoj radiodifuzen servis.

Edna od klucnite funkcii na elektronskite mediji e prenesuvanje na kulturata odnosno na religiskata kultura.

Vo Opstata deklaracija na covekovite prava, clen 18 se veli: -sekoj ima pravo na sloboda na mislenieto, na sovesta na verata, toa pravo go sklucuva pravoto da se menuva verata ili ubeduvanje kako i slobodata, bilo poedinecno ili vo zaednica so drugi lu|e, javno ili privatno, da ja iskacuva svojata vera so poduzuvanje, so prakticno izvrsuvanje, so bogoslucenie i so odredi-nesumlivo edno od pravoto na verskite slobodi e i javnoto objasnuvanje na verata i preku mediumite.

<http://www.jewishcommunitybitola.mk/> <http://www.l3kum.mk/> <http://www.nabbamacedonia.com.mk/>

Palenzo Dimche palenzo@t-home.mk www.radiobitola.com.mk

Kako nadvoresen izraz na verata, religijata e samo pat do Bog. Religijata e samo nacin da se komunicira so Tvorecot, no nacinot i patot ne smeat da stanat po bitni od samiot tvorec.

Page | 4 Vazna uloga za unapreduvanje i razvivanje na iniciativi vo eden poseben komunitet imaat lokalnite mediumi. Nivnite programi se so razlicni sodrzini, so cel da se se poblisku so nivnite gledaci. Lokalnite TV se vo znacaen razvoj, kako so aspekt na programata i nivnoto vlijanije vo opstestvoto.

Vo ova raznovidna programa poseben del zavzemaat emisiite koi se zanimavaat so verskata kultura. Potoa tie emisii se emituvaat recisi na eden golem broj na privatni televizii.

Spored edna procenka od 1986 g., na komisijata "Istracuvanje na efektite", sostavena od germanski komunikolozi, nie seuste mnogu malku znaeme za povrzanosta meju masovната komunikacija i opstestvoto, za zakonomernostite na vlijaniето na mediumite. Postoeckite istracuvacki trudovi se tematski raznovidni, no istovremeno i protivrecni. cesto za eden odreden problem postoi samo edna edinstvena studija. Isklucok se dopolnitelnite ispituvanja, replikacii ili obidi za falsikuvanje.

Vo meguvreme, vo literaturata mozat da se najdat redica listi na funkciite na mas-mediumite, koi ne se samo znacajni kako noviteti, tuku kako i paradigmi, odnosno tezinata vo istracuvackata dejnost, a isto taka i pedhodno ja strukturiraat mediumskoto-politickata diskusija. Se naglasuvaat, na primer, funkciite na artikuliranje na mnenieto, sozdavanjeto na javnosta, kontrolata vrz politikata, obrazovaniето i vospituvanjeto, politickata socijalizacija, upravuvanjeto na stopanstvoto so posredstvo na reklamite, sozdavanje na fokusirana javnost, so drugi zborovi, komunikacijata megu grupite sto aktivno ucestvuvaat vo politickiot proces, zdruzenijata po osnov na interesi, partiite i tn. Nekoi avtori dominantnite

mediumski funkcii povremeno gi povrzuvaat so politickiot sistem. Taka, kaj mediumite organizirani vo privatniot sektor, za dominantna se smeta zabavnata funkcija, a na demokratskite poludrustveno-organizirani mediumi im se pripikuva pred se informativna funkcija. Za primarna zadaca na mediumite vo totalitarnite sistemi se smeta masovnoto soglasuvanje, odnosno kontrola sto zadolzitелno se nadopolnuva so relaksiracka plitka zabava koja odvraka od problemite.

Opstestvenata funkcija na mas-mediumite se tematizira i vo ramkite na t.n. "teorii za modernizacija", koi glavno se koncipirani vo odnos na problematikata na pomalku razvieni zemji. Dejvid Mek Kliland vo 1961 g. vo "Produktivno opstestvo" se zanimavanje, meju drugoto, so povrzanosta na masovната komunikacija i motivacijata za produktivnost, kako i so posledicite sto ottuka proizleguvaat. Vo ovoj kontekst, toj gi analizira pricinskite odnosi meju specifichnite prosečni karakterni crti na licnosta vo edno opstestvo, od edna strana, i stepenot na soodvetniot stopanski porast, od druga srtana.

Pritoa, Mek Kliland ja dorazviva religiozno-socioloska teza za vrskata megu protestantskata etika i duhot na kapitalizmot, formulirano od Maks Veber vo 1904 god. Vo "Protestantskata etika i duhot na kapitalizmot".

Religijata

Page | 6

Religijata ima vazno vlijanie vo coveckiot zivot i covekovata istoria. Ova izjava e vistinita bez ogled na povremenite najavi od „svetovnite” misliteli deka covestvoto konečno stasalo vo era vo koja veke nema nikakva korist od religijata. Poveketo luje se uste se fundamentalno zainteresirani za odgovorite na prasanjata kako sto se:

„Dali postoji Bog?”

„Zosto Bog dozvoluva stradanja?”

„sto se slučuva so covekot koga ke umre?”

Ovie i drugi slicni prasanja, postaveni od golemite svetski religi, imaat koreni vo neкои od najgolemite covekovi stravovi i nadezi.

So krajot na periodot na covekovata istorija narecen Sreden vek i so stapuvanjeto na scena na humanizmot, renesansata, prosvetitelstvoto i naucniot pozitivizam, a osobeno po Francuskata Revolucija (1789), pocna da se lansirat tezi za "krajot na religijata", kako edna od najva`nite opstestveni institucii. Vo ime na naukata i linearniot progres na istorijata bese marginalizirana i anatemirana Sveti Avgustinovata izreka *Esse credimus Dei* (Vo Gospod treba da se veruva !). Osven toa imate i takvi kako Kont ko i predviduva deka svetilkite i hramovite ke bidat zameneti so fabrikite na sovremeneto opstestvo. Drugi pak velea deka custvoto za religioznost e "covekova prva pricina na uteha i opravduvanje", "opium za masite", "fantasticna nadgradba na covekovoto bitie", "iluzorno sonce" (Karl Marks - Fridrih Engels, Rani rodovi).

No istoriskite i opstestvenite tokovi pokazaa deka takvite hipotezi bea netocni i religijata, sopatnik na covekovata sudbina od homo primigenius (prviot covek), koja spored F.Bekon e *praecipium vinculun societatis*

(najsilen sinxir na opstestvoto) go socuva svojot identitet i kontinuitet, igrajk i mnogu vazna uloga vo opstestvenite konturi. (Hans Frejer).

Page | 7

Modernata so svoite "izmi" kako racionalizmot, pozitivizmot, marksizmot i laicizmot ne uspeja da go zadovolji covekot. Spored Havel nejziniot neuspeh e rezultat na stremeenje za ignoriranje na Apsolutното Bitie.

Vo poslednite decenii svetot se soocuva so golemi promeni. Glasnost i Perestrojkata bea navestuvajki deka komunistickata ideologija gi dava poslednite vozdiski, i na krajot kako kula od karti se srusi eden od sistemite koi sto vetuvanje ovosvetski raj od tipot na Morovata Utopija. Pokraj sevo ova, vo poslednite godini vo svetski ramki se zabelezuva eden proces na vrazanje na Vox Dei (Glasot Bozji), na vrazanje na scena na Homo religiosus. Po nekolku vekovi pominati vo indolentnost kon religijata, se pretpostavuva deka vekot vo koi samo sto sme stapnale ili noviot milenium, ke pretstavuva era na spiritualnosta, era na povtornoto otkrivanje na religiozniot element i na svetoto.

Edna sondaza napravena vo SAD pokaza deka 95% od amerikancite veruvat vo Gospod, a 90% mu se molat na Nego. Spored lingvistot L.R.N. Ezli, avtor na knjigata What is a name, krstenjeto na decata so verski iminja e trend vo ova zemja (Newsweek).

Rastot na religioznosta e vidliv i vo balkanskoto podnebjje. Vo periodot na korenitite opstestveni promeni (1989-1991) zabelezano e zgolemuvanje na interesot na mladite za religijata.

Spored podatocite izneseni vo deloto Covekot i opstestvoto vo tranzicija, izdadeno vo 1995, 46% od studentite pripadnici na makedonska nacija (vo etnicka smisla) sebesi se smetaat za religiozni.

Verata

Page | 8

Verata e mnogu kompleksna struktura, mnogu nasocena i za ova pricina e tesko da se definira. Taa niz istorijata e svatena na razni nacini od lugeto i opstestvata i e ogranicena od razni pogledi.

So ovoj termin gi oznacuvame pretpostavkite, ubeduvanjata i stavovite so koi vernikot im prioja na dokazite za ili protiv religioznata vistina.

Zborot „vera” go koristime da gi oznacime posebniot vid posvetuvanje koe e del od toa sto znaci da se bide vernik.

Kako sinonim na poimot vera , vo evropskite jazicii se upotrebuva izrazot "religija", koja ima poteklo od latinskiot zbor religare (sobiram, se povrzuvam, vrska meju Gospod i covekot) ili religere (go sobira sam sebe so cesnost, izvrsuvanje na dolznostite kon Gospod).

Vo teologija verata se definira kako bozestven zakon, koj gospodarite na umot gi nasocuva kon dobrosta na ovoj svet i vo spasuvanje vo drugiot svet (Tehanevi). Gazali rekol deka verata e stvar megu covekot i Gospod. Vo vrska so poimot vera ima razni definici: "verata e docivuvanje na bo`estvenoto" (R. Otto), " verata e veruvanje na duhovno bitije" (E.B.Tajlor), "verata e simbolicki sistem, koja see kaj lugeto dolgotrajni i jaki motivi" (C.GEERTZ); Durkhem verata ja ogranicuva kako sproveduvanje na bozestvenoto vo opstestvoto, Radcliffe-Brovn ja definira kako "obicai koi imat da pravat so rituali", dodeka Parsons "kako nad prirodni sistem, finalna vistinitost i elementarno odnesuvanje".

Ovie se samo nekolku od gama definicii za verata. J.M.Uinger, kazuva deka za samo nekolku casa moze da se soberat stotini definicii.

Potrebata da se picuva za povrzanosta meju mediumite i religijata e kako rezultat na promenite na komunikaciskite tehnologi sto se slucija osobeno vo

tekot na poslednata decenija i na vlijanieto sto go izvrsija ovie promeni vrz drugite opstestveni sferi, a osobeno vrz publikata. Nema somnenie deka televizijata e masmedium sto se uste ima dominantno mesto vo slobodnoto vreme na lugeto sto koi ziveat vo modernite opstestva. Pricinite za dominantnata uloga na televizijata vo denesnoto opstestvo, spored Denis Mek Kvejl, proizleguvaat od toa sto televizijata e "potencijalen izvor na mok, vlijanie i kontrola, mesto kade sto se odigruvaat mnogu vazni nastani od javniot zivot, eden od najvaznite izvori na definicii i pretstavi za opstestvenata realnost" (MsQuail, 1987).

"Televizijata kako medium retko se nabquduva vo svetlinata na toa kako nie, kako gledaci, vsusnost ja upotrebuваме. Raspravite za efektite od televizijata ... se retko povrzani so nekakvo realno i detalno znaenje za obrascite na gledanje i za izborot na programite na lugeto"(Barwise and Ehrenberg, 1988)

Emisijata e oblik na komunikacija, vo nego e sodrzano znacenjeto koe preku vizuelen pat se prenesuva do gledacite. Toa e vizuelna komunikacija. Patot na formiranje na znacenjeto e identicen so osnovnite modeli na komunikacija koi odat po traseta emituvac-signal-receptor. Publikata ke go cfati znacenjeto na sodrzinata na odreden nacin. Pritoa e vazno toa da bide jasno, razbirlivo i lesno da dopre do sekogo.

Teoretskata postavenost na ova istrazuvanje se bazira na teorijata na emisijata i teorija na televizijata.

Literatura

- ACESKI Ilija: "Opstevoto i covekot vo tranzicija", Ekopres, Skopje, 1995.
- ACESKI, "Religioznosta kaj naselenieto vo RM", Godisen zbornik na Filozofskiot Fakultet na Univerzitetot vo Skopje, kniga 19(45), 1992.
- ANGL, I. Desperately Seeking the Audience, London: Routledge., 1991.
- BAHTIJAREVIC, Bokwak: Socijalisticko drustvo, crkva i religija, Institut za drustvena istrazivanja Sveticilista u Zagrebu, Zagreb, 1969.
- BECKER, H. S. and McCall, M. M. 1990. Symbolic Interaction and Cultural Studies. The University of Chicago Press: Chicago and London.
- BEKTESHI Bektesh: Statistika elementare, ShB"Libri shkollor", Prishtinë, 2005.
- BAYLON CH. and Mignot Xavier: Komunikimi, Universiteti i EJL, preveduvaç od francuski dr. Xhevat LLooshi, Logos-A, Shkup, 2004.
- BELL, P. and Leeuwen, van Theo 1994, The media Interview, Confession, Contest, Conversation, University of New South Wales Press, Kensington.
- BLANCHARD, M. A. 1998 edited by. History of the Mass Media in the United States. Fitzroy Dearborn Publisher: Chicago, London.
- SINANI Ajni: Drugite za Islamot, Islamski Mladinski Forum, Skopje, 2006.
- SEJJID Husein Nasr: Islam and the plight of modern man, Longman, London and New York, 1975.
- DRAGIČEVIČ-ŠEŠIČ Milena, STOJKOVIČ Branimir: KULTURA, Templum, Skopje, 2003.
- KOKOVIČ Dragan: Pukotine culture, Prosveta, Beograd, 1997.
- Dr. KARDAVI Jusuf: Veçoritë e përgjithshme të Islamit, Print ISM, Prishtinë, 2002, preveduvaç, Mr. Ali Pajaziti.
- Dr. KARDAVI Jusuf: Mesazhi ynë në epokën e globalizimit, ShB" Furkan ISM", Shkup, 2005, preveduvaç od arapski Flori Kola.
- GAUHAR Altaf: The challenge of Islam, Islamik Council of Europe, London, 1978.
- Globaliziranje, individualnosta i opçtestvoto: Sovremeni sociološki teorii, prevod od angliski: Ilo Trajkovski, Filozofski fakultet-Skopje, 2006.
- HEASTER Duncan: The christadelphians 49 The woodfields, Sanderstead, Surrey Cr2 0hj England, 1998.
- MAWIL Izzi Dien: Islamik Law, From historical foundations to contemporary practice, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2004.
- MURATI Xheladin: Metodologjia e krijimit të punimit shkencor, Çabej, Tetovë, 2003.
- SHAMIQ Mid'hat: Si shkruhet vepra shkencore, e përktheu Nexhat Ibrahim, Logos-A, Shkup, 2006.
- TAHHAN Mustafa: Personaliteti i muslimanit bashkëkohor, e përktheu: Bashkim Aliu dhe Sali Shasivari, ShB" Furkan ISM", Shkup, 2005.
- UNIVERSITETI I U.F.O (Universitas-Fabrefacta-optime), Shkrim Akademik, Tirana, 2006.
- PETROSKA-BESKA Violeta: Metodologjia na eksperimentalnite istrazuvanja vo psihologijata, Skopje, Malinska, 1994.
- PANZOVA Violeta: Naukata kako zanaet, Filozofski fakultet, Skopje, 2003.
- ECO Umberto: Si bëhet një punim diplome, përktheu nga italisht: dr. Kristina Jorgaqi, botime përpjekja, Tiranë, 1997.
- WATSON, J. and HILL, A.: A Dictionary of Communication and Media Studies, Edward Arnold, London, 1993.
- VILIJAMS, R. Kulturata, Kultura, Skopje, 1996.
- C. Stiven Evans. Filozofija na religijata: Razmislvanje za verata, Otkrovenie, Skopje, 2004.
- Mihael K. Astrid C. Voved vo naukata za publicistikami komunikacii, Skopje, 1998.
- Tomas B. Arnold. Istorija na Islamot, Logos-A, Skopje, 2009.
- Kerin Armstrong, Islamot, Kratka Istorija, Evro Balkan Press, Skopje, 2006.

